

LATİN AMERİKAN GAZETELERİ VE YAYIN DEVLERİ

Doç. Dr. Yasemin G. İNCEOĞLU
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

GAZETELER:

Latin Amerika'nın yerel ve ulusal politik gazeteleri, genelde muhafazakar görüşlere sahip ailelerle ortak olmalarına rağmen, pekçoğu hala bugün radikal bir çizgi izlemektedirler. Yine de daha az politize olmuş gazeteler, gün geçtikçe popülerleşmektedir.

Latin Amerikan günlük gazetelerinin çoğu, sofistike üretim teknolojilerini benimsemişlerdir. Yeni kompüterize sistemler, tam renkli baskı yeteneğine sahip, yüksek hızda haber hazırlayan ve data depolayan karakterdedir.

Kalite gazetelerinin çoğu Brezilya, Meksika, Kolombiya ve Şili ile daha küçük ülkeler olan Kosta Rika ve Uruguay'da basılmaktadır. Bu kalite gazetelerin çoğu otokrat yönetimlere karşı meydan okumaları ile ünlenmişlerdir. Brezilya 600 gazete ile, Meksika ise 300'ün üzerinde günlük gazete ile (1983'de) bölgenin en çok günlük gazetesine sahip ülkeleri oluşturmaktadırlar. Diğer ülkeler ise, Brezilya, Arjantin, Peru, Şili, Kolombiya-Uruguay, Ekvator ve Küba'dır (Statistical Abstract of Latin America, 1988, s.201).

Arjantin:

Arjantin'de enflasyon, basının en büyük düşmanı olmuştur. 1990'ların başındaki ekonomik sıkıntılar, Arjantin gazetelerini ciddi bir biçimde teh-

dit etmiştir.Son on yıl içinde finansal güçlükler çeken günlüklerle birlikte, bazı yeni yayınlar başarısızlığa uğramış, örneğin,1989'da Buenos Aires'deki "El Heraldo"yu, mürekkep, fotoğraf kağıdı ve film gibi malzemelerin maliyetlerini etkileyen enflasyon yıkıma uğratmıştır.

Arjantin'de basılan toplam 200 günlük gazeteden üçü, "La Prensa", "La Nacion" ve "Clarín" bölgenin en iyileri olarak değerlendirilmiştir (Boyle,1988,s.156).

"La Prensa", 1869'da "gerçek,gurur,özgürlük,ilerleme ve medeniyet" parolasını taşıyan bağımsız bir aile gazetesi olarak Jose Carlos Paz tarafından kurulmuştur.Gazete görünüşte "Times of London"a. prestij ve etkilemede ise, "The New York Times"a benzerliği ile dikkat çekmiştir (Bailey,Nastir,1969,s.103).

Diktatör Juan Domingo Peron'un yönetimi sırasında "La Prensa"'nın diktatörlükle sürdürdüğü savaş. dünya manşetlerini kaplamış. ancak gazete sonunda hükümet tarafından devralınmıştır.

1983'e kadar Arjantin'i idare eden askeri diktatörlük sırasında "La Prensa" rejim tarafından sindirilmiş ve böylece hükümeti eleştirmekten yana olmayan "lapdog" basına örnek oluşturmuştur. Ancak, La Prensa 1983'de demokratik seçimle işbaşına geçen Raul Alfonsin hükümetini sert bir biçimde eleştirmiştir.

"La Prensa"'nın haftaiçi ve haftasonu günleri tirajları diğer Arjantin gazeteleriyle karşılaştırıldığında oldukça düşüktür. (Haftaiçi:70.000, Haftasonu:145.000).

1870'de kurulan Buenos Aires'deki "El Clarin" gazetesi günlük 670.000, pazarları ise bir milyonu aşkın tirajı ile önem ve etki açısından Arjantin'in önde gelen gazetelerinden biridir. Bir başka önemli gazete ise, hafta içi 285.000,pazar günleri ise 350.000 tirajla "La Nacion" gazetesidir.

Geçmişte, Arjantin gazeteleri karşı oldukları hükümetlerin baskısına maruz kalıyorlardı. Başkan Alfonsin'in (1983-1989) demokratik hükümeti sırasında bile zaman zaman basına baskı uygulanmaya çalışıldı. Basın tarafından iftiraya uğramış olduklarını hissedenlere, gazetede cevap hakkı tanıyan yasa, 1984 yılında Alfonsin'in teşviki ile çıktı.

Bolivya:

1990'da Bolivya'nın yaklaşık oniki günlük gazetesi vardı. Bolivya'nın en önemli gazeteleri, "El Diario"(45.000),"Hoy"(20.000),"Ultima Hora"(30.000)dir. Bu gazeteler La Paz'da bulunmaktadır. La Paz'da bulunan bir başka gazete ise. hafta içi 65.000.pazar günü ise 92.000 tiraj ile 1952'de kurulan katolik kilisesi gazetesi "La Presencia"dır.

Brezilya:

Latin Amerika'nın en çok nüfusuna sahip olan bu ülkede, 1990 yılında 325'den fazla günlük gazete vardı. 1949'da Rio de Janeiro'da kurulan "Tribunada Imprensa", 1.970.000 tiraj ile, Latin Amerika'nın en büyük gazetesidir. Rio de Janeiro'daki "Jornal do Brasil" ve "O Globo"(400.000.pazarları:500.000) , Sao Paulo'daki "O Estado" Brezilya'nın en iyi üç gazetesi olarak değerlendirilir. Ayrıca "O Globo" 2000 vericiye sahip olan Radio Globo ile dünyadaki dördüncü en büyük ticari TV şirketi olan TV Globo'nun da sahibidir.

850.000 tirajlı VEJA Brezilya'nın en çok satan, dünyanın ise beşinci en büyük tirajlı haftalık dergisidir. Yayımlandığı Pazartesi günleri daima olay doğuran "Veja" yayın sahibi 55 yaşındaki Roberto Civita'nın deyimi ile, "Brezilya'da mevkii olan herkes tarafından okunmakta ve Civita'nın sahibi olduğu yüzden fazla yayının biraraya geldiği ve Latin Amerika'nın en büyük "Yayın İmparatorluğu"nu oluşturan "Grupo Abril" içinde hem Brezilya'nın en büyük ve etkili yayını, hem de bir bakıma bu grubun "İnci"sini temsil etmektedir (Giritli, 1993, s.35).

Veja'nın her sayısı bir olay doğurmakta, ele aldığı yolsuzluk ve uyuşmazlıklar, hemen her defasında, bu eylemlere karışanların mevkiilerinden uzaklaşmaları ile sonuçlanmaktadır.

1980'lerin ekonomik sıkıntılarına rağmen Veja, Brezilya'daki yayını 1981 yılından bu yana ikiye katlamayı başarmış ve bugün Brezilya'daki hemen hemen tüm aydınların okuduğu bir dergi olmuştur. Dergiyi genellikle bütün Kongre üyeleri okumakta ve Veja içeriği ile kimsenin ihmal edemediği bir dergi haline gelmiş bulunmaktadır.

Veja, 1850'de Roberto Civita'nın babası ve İtalyan asıllı bir Amerikalı olan Victor'un kurduğu "Grupo Abril"ın başını çekmekte, bu kuruluşun çeşitli yayınları Brezilya'da yılda ortalama olarak 300 milyon satan dergilerin

en az yarısını oluşturmaktadır.

1991 yılı hesaplarına göre Grupo Abril'in yıllık kazancı olan 850 milyon doların 170 milyonunu veya toplam karının %20'sini yalnız başına haftalık Veja dergisi sağlamaktadır. Veja'nın başarısının başlıca nedeni, mükemmel yazı kadrosundan kaynaklanmakta ve Brezilya'nın en çok satan günlük gazetesi "Folha de Saopaulo"nun köşe yazarı Caio Tulio Costa bu dergiyi "ülkenin en iyi gazetecilik ürünü" olarak nitelirmektedir.

Derginin en önemli kalitelerinden biri de, "Siyasal Bağımsızlığı"dır. 1968'de, Brezilya Askeri Rejimi sırasında kurulan dergi otoriter yönetime karşı kısa sürede bir kale oluşturmuş ve bu yüzden bir çok mensubu, askeri otoriteler tarafından hırpalanmış, tutuklanmış ve bir çok defalar derginin tüm nüshalarına el konulmuştur.

Fakat bu zor yıllarda bile Veja siyasal habercilik görevini sürdürmeye çalışmış, Brezilya'nın 1985'de sivil yönetime dönmesi üzerine de, siyasal partizanlığın kol gezdiği Brezilya'da bir istisna olan "Objektif siyasal habercilik"i sürdürmüştür. "Manchete" adlı derginin müdürü Zevi Ghivelder'in haklı olarak söylediği gibi, Veja'nın okuyucusu dergisinin herhangi bir siyasal parti için tercihi bulunmadığını anlamıştır. Bununla birlikte Veja özel teşebbüsün bir "Yorulmaz savunucusu" olarak isim yapmış bulunmaktadır.

Gerçekten derginin, Cumhurbaşkanı Fernando Collor de Mellor'un, devletin ekonomik kuruluşlarını özelleştirme programını hararetle desteklediği ve bu yayımları ile halkın da geniş desteğini sağladığı ifade edilmektedir. Veja'nın bütün bu başarılarına rağmen, Civita derginin haber yayınlayan televizyonlarla rekabetten zarara uğrayacağına idraki içinde olup, bunun için 1991 yılında faaliyete geçirdiği ve beş kanaldan yayın yapan televizyonunda saat başına haberler, spor ve eğlence yayımları yapmakta ve bu TV yayımlarının başına, 28 ve 26 yaşlarındaki iki oğlunu getirmiş bulunmaktadır.

Karayibler:

1990'ların başlarında Karaiblere hizmet veren altı büyük gazete vardı. Jamaika-Kingston'da yayınlanan "The Daily Gleaner" ve pazar baskısı "The Sunday Gleaner" bölgenin önde gelen gazetelerindendir. Yeni bir gazete olan "The Jamaica Record" da Jamaika'da yayınlanmaktadır. Jamaika'da yayınlanan on değişik gazete vardır. Bunlardan "The Nation" ve "Advocate" Barbados'ta, "The Guardian" ve "Express" ise Trinidad ve Tobago'da faali-

yetlerini sürdürmektedirler.

1834'de kurulan "The Daily Gleaner" (Sabah baskısı:74.000,Pazarları:107.000) Jamaika'da o kadar etkilidir ki Jamaikalılar "gleaner" sözcüğünü gazete'nin eşanlamlısı olarak kullanırlar. Her yıl binlerce okul kitabı basan The Gleaner Ltd.Şirketi,aynı zamanda "The Star"(Akşamları:55.000) gazetesini de çıkarır. Gleaner şirketi oniki değişik gazete çıkarır.

Bunları, yabancı baskılar, haftalık özet baskılar ve Londra ile Toronto baskıları içerir.Gleaner şirketi gazetelerinin toplam tirajlarının %55'i Kingston bölgesindedir. Jamaika'da dini gruplarca yayınlanan gazetelerden başka, birkaç haftalık ve aylık gazete de bulunmaktadır.

1970'lerde "The Gleaner", Jamaika'nın Sosyalist liderleri ile anlaşmazlık içindeydi. Halkın Ulusal Partisi, Küba ile dostane ilişkileri ve Angola'daki Marksist isyancıların destekleyen bir politika uygulamaya başladığı zaman, Gleaner, hükümeti "yabancı ideoloji"ye imza atmakla suçladı (Herbertmann,1985.ss.208-229). 1980'de gazete, Kübalı Büyükelçinin kovulmasını istediğinde, Gleaner ile hükümet arasında anlaşmazlıklar çıkmıştı. Başbakan Michael Manley, kendisi, Gleaner'e karşı bir protesto yürüyüşüne liderlik etmişti.

Porto Riko, San Juan'da bulunan "El Nuevo Dia" ve "El Vacero de Puerto Rico" günlük tiraja egemen durumdadırlar. Son bir gelişmeye örnek olarak, bir grup Kanadalı ve Amerikalı yatırımcı, Karayib bölgesi için tam renkli haftalık bir resmi gazete yayınlamaya başlayacaklarını bildirdiler. Komikasyon Inc. "Caribbean Week" adlı gazeteden her hafta 60.000 nüsha satmayı ve yılda 1.5 milyon Amerikan dolar'lık reklam geliri elde etmeyi umuyorlar. Gazete Barbados'da basılacak ve yönetilecektir.

Şili:

1973-1990 yılları arasında ülkede iktidara egemen olan Eski Cumhurbaşkanı General Augusto Pinochet'in baskıcı rejimi esnasında 37 günlük ve 128 periodik, zar zor da olsa ayakta kalmayı başarabildiler.1990'da demokratik bir biçimde seçilmiş bir Cumhurbaşkanının gelişi ile, basın özgürlüğüne de yaşama hakkı verilmiş oldu.

Günümüzde dünyada İspanyolca yayınlanan en eski gazete olan "El Mercurio", 1827'de yayın yaşamına başlamıştı.Gazete,1824'de Valparai-

so'da Thomas G.Wells'in yardımı ile Pedro Felix Vicuna tarafından kurulmuştu. Wells, 1827'de Vicuna ile birleştiğinde Benjamin Franklin'in öğrencisi idi. Gazete 1880'de, onu ulusun en saygın günlüğü haline getiren Agustín Edwards'ın eline geçti. Edwards,1900'de bir Santiago baskısı yaptı. Gazete, 16 Haziran 1973 günü, Salvador Allende hükümeti kapatıncaya kadar kırılmamış bir yaym rekoruna sahipti. Gazete bugün Agustín Edwards'ın üçüncü ve dördüncü kuşağı olan, baba Agustín Edwards ve oğlu Agustín Edwards tarafından yayınlanmaktadır.

Ondört gazeteden oluşan "El Mercurio" gazetelerinin günlük tirajları 520.000, pazar günü tirajları ise 643.000'dir. Muhafazakar çizgideki "El Mercurio" güçlü bir hükümet otoritesi ve Katolik yanlısıdır.Okuyucularının büyük bir bölümünü zengin toprak sahipleri ve aristokratlar oluşturmaktadır. II.Dünya Savaşı ve öncesinde faşizme karşı koymasıyla saygınlık kazanmıştır. Ancak gazetenin imajı, Pinochet diktatörlüğü ile yakın ilişkisi ve Allende'nin devrilmesine yardım amacıyla, CIA'den para aldığıın açığa çıkması ile, ciddi bir biçimde lekelenmiştir.

Kolombiya:

Güney Amerika'nın 33 milyon nüfuslu ve çok hızlı nüfus artışı yüzünden sanayileşme ve sosyal sorunlarını çözümleyemeyen ülkesi Columbia'da, özellikle 1989'dan itibaren hükümetlerin uyuşturucu mafyasına karşı başlattığı kampanya karşısında, uyuşturucu mafyanın, Cumhurbaşkanlığı adaylarından başlayarak ve bu kampanyayı yıldırmak için birçok kimseyi öldürdüğü veya kaçırdığı dünya basın-yayın organlarında çıkan birçok haberden bilinmektedir (Giritli,1993,s.37).

Başta kokain olmak üzere, uyuşturucu madde tacirlerinin kendilerine hedef aldığı kimseler arasında hükümetin başlattığı bu kampanyayı destekleyen gazeteciler gelmektedir.

Bu gazetecilerden birisi Bayan Maruja Pachon de Villamizar, kaçınıldığı yerde, bir derginin yaym müdürü ve eski Cumhurbaşkanlarından birinin kızı olan arkadaşı Diana Turbay'ın hükümet kuvvetlerinin kendisini kurtarma girişiminde bulunması üzerine, uyuşturucu mafyası tarafından öldürülünce çok ümitsiz esaret günleri geçirmiş ve fakat Bogota basınının uyuşturucular aleyhine açtığı kampanyayı kısmen susturmak için son on ay zarfında kaçırılan dokuz gazetecinin sonuncusu olarak serbest bırakılmıştır.

Uyuşturucu mafyasının yine aynı amaç ile serbest bıraktığı gazeteci-

lerden biri de, Colombia'nın en büyük tirajlı gazetesi "El Tiempo"nın 250 günden daha fazla ellerinde tuttukları Francisco Santos'dur. 52 yaşındaki siyasal yazar Pachon de Villamizar gibi, 29 yaşındaki Haberler Müdürü Santos ta yukarıda işaret ettiğimiz üzere, uyuşturucu mafyası tarafından Colombia basınında kendi lehlerine bir sempati oluşturmak amacı ile serbest bırakılmış olmasına rağmen, gazetecilerin öldürülmesi ve cüretkar şekilde kaçırılması karşısında, "Evet, biz hayatta kaldık. Ama mesleğimizin yaşayacağından şüpheliyiz" demektedirler.

Gerçekten son yıllarda Colombia'daki gazetecilerin sürekli ölüm tehlikesi içinde yaşadıkları ve 1980'den bu yana en az ellisinin katledildiği bildirilmekte ve bunlardan yedisinin 1991 yılının Mart-Mayıs ayları arasında öldürülmesi, Colombia'nın ülke gazeteciliğine oluşturduğu tehdidin boyutları bakımından bize fikir vermektedir.

Resmi çevreler serbest bırakılan Pachon de Villamizar ve Santos'un ailelerinin iktidardaki Liberal Parti'ye yakınlıklarını vurgulayarak, bu iki gazetecinin geçen sonbaharda kaçırılmalarının başlıca nedeninin, ülkenin kokaın elebaşısı Pablo Escobar'a karşı güvenlik kuvvetlerinin yapacağı bir saldırıyı önlemek olduğu noktasında birleşmektedirler.

Her iki gazetecinin kaçırılmalarından sonra, başkent Bogota'dan sekiz saatlik bir uzaklıkta bulunan ormanlık bölgede saklanması ve o esnada henüz ele geçmemiş olan ve fakat daha sonra yakalanıp, saray gibi hapisaneye tıkılan Escobar'ın da o civarda saklandığının bilinmesi bu teoriyi kuvvetlendirmişti. Escobar'ın son bir yıl içinde uyuşturucu mafyasının kol gezdiği Medellin şehrinde 231 polisin ölümünden sorumlu tutulmasına rağmen bu caninin affa uğratılması için Colombia Anayasası'nda değişiklik yapılması öngörülmekte ve bu değişikliğe karşı çıkan gazeteciler öldürülerek veya kaçırılarak sindirilmektedir.

Sekiz aylık esareti esnasında gazeteleri sürekli olarak tetkik eden Santos gazetecileri kaçırma salgınının uyuşturucu mafyası aleyhine basında çıkan yazıların yoğunluğunda hissedilir bir azalma meydana getirdiğini söylemekte ve bu esaret aylarında kendi kendine "Acaba gazetecilik mesleği ölmeye değer mi?" diye sorduğunu itiraf etmektedir.

El Tiempo gazetesinin haberler servisinin başına tekrar geçen ve bu güne kadar kendisine yöneltilen bütün saldırılara aldırmayan genç gazeteci, hayatının gazetecilik kadar önemli diğer iki unsurunun da eşi ve küçük yaşta-

ki iki oğlu olduğunu de inkar edememektedir.

Pachon de Villamizar ise geçirdiği korkulu günleri bir türlü unutama-
makta ve fakat mafya elebaşısı Escobar'ın yakalanacağına veya teslim olaca-
đına inanarak, çektiği ızdırapların boşuna gitmeyeceğini kendi kendine tel-
kin etmektedir.

Günümüzde Bogota'nın "El Tiempo"su bölgedeki en iyi araştırmacı
gazetelerden biri sayılmaktadır. Bogota'nın 227.000 günlük tirajlı Liberal ga-
zetesini "El Espectador"u, Medellin adlı uyυřturucu mafyasına karşı açtığı sa-
vaş ile nlenmiştir. 1887'de kurulan gazete 100 yıldan fazla bir süre Cano ai-
lesinin elinde bulunmaktaydı. 1986'da El Espectador'un editörü Gfuillermo
Cano, Bogota'daki bürosundan evine arabayla giderken öldürülmüştü. Olayı
araştıran polis, gazetesinin editörünün ölümünden uyυřturucu satıcılarının so-
rumlu olduğuna inandığını iddia etmiştir. Kolombiya Cumhurbafkanı Virgi-
lio Barco, açıkça uyυřturucu satıcısı Pablo Escobar'ı cinayetten suçlamıştır.
1989'da, Cano cinayetini soruştıran avukat ve sütün yazarı Hector Giroldo,
Galvez'de ldrlmştir.

El Espectador, Bogota'daki diğer sabah gazetesi "El Tiempo" ile re-
kabet etmektedir. 1911'de Liberal Parti yeleri tarafından kurulan El Tiempo
günlük 350.000, pazar günleri ise 425.000 tiraj ile en n sıradadır.

El Espectador ve El Tiempo rüşvet ile, özellikle Kolombiya'daki
uyυřturucu satıcılarına karşı savaşmakla, 1980'lerde uluslararası n kazan-
mışlardır.

1912'de kurulan El Colombiana günlük 89.000, pazar günleri ise,
94.000 tirajla Medellin'in en büyük gazetesidir.

Kosta Rika:

Ekonomik sorunlar Kosta Rika gazetelerine çok zor günler yaşatmış-
lardır. 1946'da kurulan "La Nacion" günlük 135.000, pazarları da, 150.000 ti-
rajla ulusun en eski gazetesi değildir. Bu Őeref, 1844'den beri yayın yaşamın-
da olan 5300 tirajlı La Gaceta/Boletin Judicial'a aittir.

Kosta Rika'daki diğer büyük gazeteler, 60.000 tirajlı "La Republica"
ile, 45.000 tirajlı akşam gazetesi "La Prensa Libre"dir.

Küba:

1965'de Havana'da kurulan ve Komünist Parti'nin resmi gazetesi olan "Granma"nın 1989'daki günlük tirajı 675.000'dir. Bu rakam diğer Latin Amerika ve Karayib gazeteleri ile karşılaştırıldığında küçüktür. Granma aynı zamanda dört ayrı dilde (İngilizce-Fransızca-İspanyolca-Portekizce) uluslararası renkli haftalık bir dergi çıkarmaktadır.

Küba'nın en büyük akşam gazetelerinden biri,250.000'lik tirajı ile gençliğe hitap eden "Juventud Rebelde" (Asi Gençlik),Komünistler Birliği tarafından yayımlanmaktadır. Havana'nın 120.000 tirajlı üçüncü büyük gazetesi olan "Las Trabajadores (İşçi) Küba İşçi Federasyonu tarafından yayımlanır.

Genç Komünistler Birliği'nin bazı büyük taşralarda 1070 genç üzerinde yaptıkları bir araştırma sonucu, "Juventud Rebelde"nin öncelikle işçilere değil, profesyonellere ulaştığını ve gençliğin sorunlarını yansıtmadığını ortaya çıkarmıştır.Ayrıca aynı araştırma Küba gazetelerinin Tv'ye karşı çok zor günler yaşadığını da ortaya çıkarmıştır (Carty,1989,s.14).

Ekvator:

Yirmi günlük gazeteyle sahip olan Ekvator'un,günlük 140.000, hafta sonları da 175.000 tirajlı gazetesi "El Comercio", Quito'nun en büyük gazetesidir.Ekvator'un en yüksek tirajlı gazetesi Guayagil, pazarları 210.000'lik tiraja ulaşmaktadır.

El Salvador:

Ülkenin en büyük günlük gazetesi "La Prensa Grafica" sabahları çıkan resmi bir gazetedir. 1903'de kurulmuştur.Bir başka gazete de, 88.000 tirajlı "El Diario Detloy"dur.

Guatemala:

Diğer Latin Amerika ülkeleriyle karşılaştırıldığında zayıf bir okuyucu kitlesine sahiptir. Okuryazarlığın halen sorun olduğu Guatemala'nın başkenti Guatemala City'de önde gelen gazeteler,"Prensa Libre" ve "El Grafico"dur.

Honduras:

Dört milyonu aşkın nüfusu ile Honduras'ın halkı da Guatemala halkı gibi cahildir. Bu nedenle, gazeteler ancak hükümet görevlileri ile eğitim görmüş üst sınıf tarafından okunur. Ülkenin iki büyük gazetesi olan "La Tribuna" ve "El Heraldo" Başkent Tegucigalpa'da, 50.000 tirajlı "La Prensa" ve 35.000 tirajlı "El Tiempo" ise, San Pedro Sula'da faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Meksika:

375 günlük gazeteye sahip olan Meksika, Latin Amerika'da bir kültürel ve politik merkez olarak gelişmiştir. Mexico City'de yayımlanan gazetelerden sadece iki tanesi partizan, diğerleridir. Bunlar, "La Jornada" ve "El Financiero"dur.

1950'lerden beri Meksika'da saygın taşra gazeteleri ortaya çıkmaktadır. Monterrey'in "El Norte" ve Tijuana'nın "Zeta" gibi birkaç taşra gazetesi hatırı sayılır prestije ulaşmıştır.

Mexico City'nin 175.000 tirajlı Excelsior'u bazı eleştirmenlerce ülkenin "kayıtların gazetesi" olarak oynadığı rol nedeni ile, "New York Times" ile karşılaştırılmıştır. Sosyal sınıfların sorunları ile uğraşan gazete 1968-1976 arasında sola destek vermiştir.

Excelsior ve diğer iki Mexico City gazetesi, 190.000 tirajlı Novedades ile 70.000 tirajlı "Uno Mas Uno", Meksika'nın en iyi gazeteleri arasında değerlendirilmektedir. 100.000 tirajlı "El Norte" 1938'de kurulmuştur. 1934'de kurulan "Novedades"dir. Tomulo O'Farrill'in sahibi. O'Farrill sekiz gazete yayımlayan Novedades Editores, S.A., Mexico City'nin yayımcısı ve başkanıdır. Aynı zamanda, tüm yurtda 156 TV istasyonuna sahip Meksika'nın en büyük medya imparatoru olan Televisa'nın kurul başkanı. O'Farrill aynı zamanda muhafazakar çizgideki "Novedades de Baja California"nın ve diğer gazetelerin de sahibidir (Montgomery, 1985, ss. 763-769).

Meksika'daki diğer bölgesel gazeteler, Hermosilla'daki "El Imparcial", Guadalajara'daki "El Informador" ve Merida'daki "Diario Yucatan"dır.

Mexico City'deki "Esto" 400.000'lik tiraj ile Meksika'nın en büyük gazetesidir. Ülkedeki ikinci büyük gazeteler, 300.000 tirajlı "El Heraldo de Mexico" ve "La Prensa"dır. Mexico City'deki diğer bir etkin gazete, seçkin bir sınıfa seslenen 25.000 tirajlı "La Jornada"dır. 1987-1989 yılları arasında

"La Jornada" bir İngilizce gazete olan "The Journal"ı basmıştır.

Meksika hükümetinin resmi görüşünü temsil eden "El Nacional", ABD'de ulusal bir gazete niteliğini taşımaktadır.

Nikaragua:

Ülkenin en büyük gazetesi 74.000 tirajlı "La Prensa"dır. 1980'li yıllarda gazete birkaç kez Sandinista hükümetince kapatılmıştı. 1988 yılında bağımsız bir gazete olarak yayına başlayan "La Cronica", muhafazakar günlük "La Prensa", resmi Sandinista günlük gazetesi "La Barricada" ile Sandinista taraftarı günlük gazete "El Nuevo Diario" ile rekabet ederek, mesleğe adını atmıştır.

"El Diario La Prensa" iç savaşla parçalanmış olan ülkenin en ünlü ailelerinden biri olan Chamorro ailesinin de yaşam öyküsünü yansıtır. Gazete uzun zamanlar hem Somoza, hem Sandinista hükümetlerinin uyguladığı basın sansürüne karşı verdiği savaşla tanınmaktadır. Chamorro ailesinden ayrıca ülkeye beş başkan çıkmıştır. En yenisi, La Prensa'nın öldürülen yayımcısı Pedro Joaquin Chamorro'nun eşi Violeta Chamorro'dur. 1990'da seçilmiştir.

La Prensa'nın yayımcısı ve Somoza'nın muhalifi Pedro Joaquin Chamorro Cardenal'ın 10 Ocak 1978'de süikaste kurban gitmesi, ülkedeki her sektörün Somoza'ya karşı olmasına neden olmuş, bu da Sandinista'ların avantajlı duruma geçmelerini sağlamıştır. 1936'da Somoza ailesi başa geçmeden önce, Camorro ailesinin dört üyesi, Cumhurbaşkanı olarak hizmet vermiştir.

Sandinista devriminin ilk yıllarında, Violeta Chamorro Sandinista'ları desteklemiş ve onlara finansal yardım sağlamıştır. Ancak Sandinista'ların basın özgürlüğünü ihlal etmelerinden oldukça rahatsızlık duymuştur. Temmuz 1979'daki devrimden hemen sonra, ülkedeki tüm medya hükümetin eline geçmiştir. Sadece Sandinista radyo istasyonunun çalışmasına izin verilmiştir. La Prensa ve diğer gazetelerin açılmasına ancak bir ay sonra izin verilmiş, Ocak 1980 itibarıyla hükümet bir İşçi partisi gazetesi olan "El Pueblo"yu kapattığında, "La Prensa" tek muhalif gazete haline gelmiştir.

Violeta Chamorro'nun 1990'da resmen işe başlamasından önce, Nikaragua Ulusal Asemblası hükümete TV üzerinde bir tekel hakkı tanıyan ve muhalif gazeteleri açma ve kapama yetkisi veren ulusal basın yasasını lavet-

mek için oylama yapmıştı. Bu yasa, hükümet karşıtı makaleleri yüzünden "La Prensa"yı kapatmak için Sandinista hükümeti tarafından sık sık uygulanmıştı (Salwen, Garrison, 1991, s.115). Sandinista'lar yasayı iptal ettirdikleri için övgü almışlardı. Ancak bazı çevreler, Sandinista'ların uyguladıkları baskı ile, basın yasasının eninde sonunda muhalefete düşeceğinden, yasayı iptal ettiklerini iddia ediyorlardı.

Sandinista yönetimi sırasında, Chamorro ailesi politik olarak bölünmüş bir klandı. Violeta Chamorro'nun oğullarından biri, Sandinista'nın resmi organı "Barricada"da yazı işleri müdürü olarak hizmet etti. Daniel Ortega'nın Cumhurbaşkanlığı sırasında "Barricada" bir vatan haini olan Contras gerillalarının eski lideri hakkında başyazılar yayımladı. Vatan haini dediği kişi ise, ağabeyi Pedro Joaquín Jr. idi. Pedro Joaquín Jr., Costa Rica'da "Hoy" adında ateşli bir anti-Sandinist gazete çıkarıyordu. Kızkardeşlerden biri olan Cristiana, "La Prensa"nın yazı işleri müdürü, Claudia ise bir zamanlar Costa Rica'nın Sandinista Büyükelçisiydi.

1980'de Pedro Joaquín'in erkek kardeşi Xavier Chamorro Cardenal, bağımsız gazete "El Nuevo Diario"nın editörü oldu. "El Nuevo Diario" Cumhurbaşkanı Chamorro'nun en acımasız eleştirmenlerinden biri haline gelmiştir. Gazete sürekli olarak Cumhurbaşkanı Chamorro'yu Birleşik Devletler hükümetinin maşası olmakla suçluyordu. Amerikan aleyhtarı olan "Barricada" ise Birleşik Devletler ile Nikaragua'nın ilişkilerinin gelişmesi sonucunda, Nikaragua'nın Birleşik Devletler denizcilerinin bir limanı haline dönüşeceğini ve onlara AIDS mikrobu yayacağını ileri süren makaleler yazmaktaydı (Tamayo, 1990, s.3).

1926 yılında kurulan ve Sandinistalar tarafından 1979'da devrilen Nikaragualı sağcı diktatör Anastasio Somoza'ya karşı yıllarca mücadele veren Nikaragua'nın en eski günlük gazetesi La Prensa'nın, Nikaragua'daki aşırı solcu Sandinista diktatörlüğüne muhalefet etmesinden dolayı, 1986 Haziran'ında, Sandinista'ların solcu yönetimi tarafından kapatıldığını biliyoruz.

Ne var ki Sandinista rejimine karşı savaşıyan ve "Contras" olarak bilinen gerillalarla Reagan yönetiminin yaptığı yardımı, ABD Kongresinin kararı ile önlemek isteyen Nikaragua'daki Marksist-Leninist Sandinista rejiminin Başkanı Daniel Ortega, bölgede barış isteyen Panama, Costa Rica, Honduras, El Salvador ve Guatamala gibi diğer "Orta Amerika" ülkelerinin hazırladığı "Barış ve Demokratikleşme Planı"nı kabul ettiğini bildirmiş ve bu planın gereği olarak "La Prensa" gazetesinin yeniden yayınlanmasına ve La

Prensa gibi muhalefet yapan ve susturulan katolik radyo yayınlarının yeniden başlamasına izin vermiştir. Bu izin , planın esas mimarı olan Costa Rica Başkanı Oscar Arias'ın Washington'u ziyareti ve Başkan Reagan'ı Sandinista rejimine karşı savaşıyan gerillalara yaptığı yardımdan vazgeçirme girişimi zamanına rastlaması basit bir rastlantı değildir (Giritli,1988,ss.97-98).

Daniel Ortega bu suretle teşebbüsü eline almış ve Reagan'ı, Contras'lara yardımdan yana olmayan Kongre üyeleri karşısında zor duruma sokmuştur.Beş Orta Amerika Devlet Başkanının Ağustos ayında Guatemala'da uzlaştıkları bir planın sonucu olarak çıkmasına izin verilen La Prensa ise, 15 aylık zorunlu suskunluktan sonra, yeniden bıraktığı yerden Sandinista'ların solcu diktatörlüğüne karşı savaşa başlamış ve "Biz Nikaragualılar olarak tiranlığın hiçbir şeklini hiçbir zaman kabul etmeyiz" diyerek, ülkedeki siyasal hata ve sapmaların ülkeyi iç savaşa ve açlığa sürüklediğini söylemiş, bundan da "Ulusal Sandinista Kurtuluş Cephesi-FSLN"'yi sorumlu tutmuştur.

La Prensa'nın başında başyazar olarak. aynı zamanda gazetenin sahiplerinden olan bayan Violetta Chamorro bulunmakta ve La Prensa'nın yeniden yayınlanmasını "mutlu bir gün" olarak nitelemektedir. Ne var ki, Leninist Sandinista rejiminin ve sendikalarının La Prensa gazetesini, muhalafetinden dolayı 1980'de kapadıkları ve 1984'de dağıtımını durdurdukları hatırlanırsa, Başkent Managua'daki bu baharın uzun sürmeyeceği söylenebilir.

Panama:

Panama'daki gazete endüstrisi, Birleşik Amerika, General Manuel Antoniao Noriego hükümetini devirmek için ülkeye askeri kuvvetlerini gönderdiğinde, tamamen sarsılmıştır. Demokratik bir biçimde seçilen Cumhurbaşkanı Guillermo Endara 1989'un sonunda resmen iş başına geçmesiyle, gazete yayıncılığı gelişti.Birkaç tanesi Noriega tarafından yasaklanmış olan beş gazete 20 Aralık 1989'daki Birleşik Devletler istilasından sonraki altı hafta içinde yayımlanmıştı (Salwen,Garrison,s.115).

Panama'nın en tanınmış günlük gazetesi olan bağımsız"La Prensa", 1988 yılının büyük bir bölümü ve 1989'da Noriega hükümetince kapatılmıştı. Noriega ile geçimsizliği yüzünden Orta Amerika'nın en ünlü editörlerinden Roberto Ersenmann,Jr. iki yıldan çoğunu Birleşik Devletler'de geçirmiştir. Ersenmann, Noriega tutuklanıp uyuşturucu satıcılığı suçundan mahkeme için Miami'ye götürülünceye kadar, Miami'de sürgün yaşamış, ancak Noriega Amerikalılar tarafından Panama City'den atılınca, "La Prensa"'yı yayımla-

mak üzere Panama'ya dönmüştür.

Şubat 1988'de, Noriega hükümeti, "La Prensa" diğer dört gazete, üç radyo ve bir TV istasyonunu kapatınca yaklaşık 1000 kişi işini kaybetmiştir.

1853'de kurulan 40.000 tirajlı "La Estrella de Panama" ülkenin önde gelen gazetelerinden biridir. Gazete Noriega'yı desteklemiş, ancak Endara'nın yeni hükümetine de destek vermiştir.

Paraguay:

3.8 milyon nüfuslu Paraguay, 1980'lerin sonunda değişim yaşamıştır. "Diario ABC Color" eski diktatör General Alfredo Stroessner (1954-1989) tarafından 1984'de kapandıktan sonra, 1989'da yayınlanmaya devam etmiştir. 75.000 tirajlı ABC Color'un hükümetle savaşı, 1980'li yıllarda uluslararası dikkati üstüne çekmiştir. Stroessner'in görevine son verildikten sonra, Paraguaylılar arasında gazete okuyanların sayısı arttığı halde, Stroessner'in yönetimindeki yıllar süresince, Paraguay kıtadaki en az gazete okuyucusuna sahip ülkeydi.

Stroessner'in 34 yıllık yönetimi, 1989'un başlarında bir askeri darbe ile General Andres Rodriguez tarafından ani olarak devralındığında sona ermiştir. Cumhurbaşkanı, ifade özgürlüğünü de içeren bir demokrasi getireceğine ve gazetecilerin tutuklanmayacaklarına söz vermişti. İlk iş olarak da, ABC Color'un kapanmasından tam beş yıl sonra, yeniden açılmasına izin verdi.

Peru:

Yirmi milyon nüfuslu ülkenin ancak %15'i okur-yazar'dır. Otuzüç günlük olmak üzere kırküç gazete vardır. Beş ila altı milyon nüfuslu Mida'nın onaltı günlük gazetesi, düşük üretim maliyetleri ile ayakta durmaktadırlar (Boyle,1988,s.19).

Latin Amerika'daki en eski gazete, 1790'da kurulan ancak çok kısa ömürlü olan "El Diario de Lima"dır. Peru'daki en eski gazete ise, "El Comercio"dur. 1989'da 150. yıldönümünü kutlamış olan gazetenin tirajı sabahları 185.000, Pazar günleri ise 225.000'dir.

Peru gazete sahiplerinin çoğu, ülkenin en iyi bilinen aileleri olup, kendi muhafazakar görüşlerini yansıtır. "El Comercio"nun sahipleri, Pe-

ru'nun iş ve politika yaşamında önemli bir güç olan Miro Quesada ailesidir. Prado ailesinin sahibi bulunduğu 208.000 tirajlı "La Corinica/La Nueva Cronica"nın 208.000'lik bir tirajı vardır.

"La Prensa" Pedro Beltran tarafından 1920 ve 1930'larda ülkenin önde gelen günlük gazetelerinden biri haline gelmiştir. Pedro Beltran, sağcı bir aristokrattır. Oscar Wilde ve Benjamin Disraeli stili renkli giysilerle çok süslü giyinmiş olan ortodoks bir ekonomist olan Beltran, 1950'lerin sonunda Başbakan olarak atanmış ve gıda sübvansiyonlarını elemine edip, ithalatı keserek, vergi toplayarak ve krediyi azaltarak küçülen Peru ekonomisini korumuştur.

Ekonomiyi stabilize etmekteki başarısı ülke refahına yardımcı olmuş olsa da, yoksulların, yaşam standartlarının daha da düşmesine neden olmuştur. Beltran, "Ben Peru'da en çok nefret edilen adamım" dediği zaman bile bundan adeta gurur duyan bir yapıya sahiptir (Salwen, Garrison, 1991, s. 117).

Genelde muhafazakar olan Peru basınının bir istisnası, gerillaları met-heden solcuların resmi gazetesi "El Diario"dur.

Uruguay:

Ülke 1990'da toplam 750.000 tirajla 25 günlük gazeteye sahipti. Montevideo'da bulunan muhafazakar "El Diario", yaklaşık 170.000 tiraj ile Uruguay'ın en büyük gazetesidir. Sosyal Demokrat Parti'nin sesi olan "El Dia", ülkenin en iyi gazetesi olarak görülmektedir. "El Dia" 1886'da kurulmuş olup, önceleri sağ görüşü, daha sonra da muhafazakar görüşü temsil etmektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılın ilk yirmi yılı içinde, Uruguay'da yaşanan birkaç sosyal reformun gerçekleşmesine önyak olan "El Dia"nın günlük tirajı 100.000'dir.

1973'deki askeri rejim, gazetelerin ulusal güvenlikle ilgili haberlerini vermesini yasaklamıştır. Diktatörlük tarafından otuzdan fazla gazete kapatılmıştır. Kasım 1974'de diktatörlük muhalif yayın olan haftalık "Marcha"yı kapatmıştır. 1985'e kadar da basın özgürlüğü gerçek anlamda korunamamıştır.

Venezuela:

1958'de diktatör Marcos Perez Jimenez'in düşüşünden sonra, Venezuela, hatırı sayılır bir biçimde basın özgürlüğünden nasibini almıştır. Diğer

tarafından, basın oto-sansür uygulayarak, hükümetin çizgisine yakın olma yolunda kendi kendine bir baskı uyguluyordu. Bu oto-sansüre en belirgin örnek, Aralık 1986'da Başkan Jaime Lusinchi'nin eşinden boşanması karşısında basının takındığı tutumdur. Boşanmaya şüphe ile bakan Katolik ülke basını, 10 Eylül 1987'ye kadar hiçbir şeyden söz etmemiştir. Hatta hükümet, haberi yayımlayan Cumana'nın "La Region" gazetesinden ilanını geri çekmiştir. Bunun üzerine, Ocak 1988'de, 2500 gazeteci basını susturmak için artan hükümet baskılarını protesto etmek üzere yürüyüş yapmıştır (Knudson,1989,s.10).

Caracas'ta yayımlanan sekiz günlük gazeteden birisi olan "El Universal", ülkenin büyük günlüklerinden biridir. 1909 yılında kurulan "El Universal" sabahları 150.000, Pazarları da 195.000 lik tirajı ile ülkenin en büyük gazetesi değildir. En büyük gazeteleri, yaklaşık 300.000 tirajlı "Meridiano" ile sansasyonel gazete "Ultimas Noticias"dır.

Diğer yandan sürekli olarak gelişim kaydeden bir taşra basınından söz etmek mümkündür. Altmışın üzerinde günlük taşra gazetesine sahip olan ülkenin taşra gazeteleri ulusal etki yapmaktadırlar.

LATİN AMERİKA'DA YAYINCILIK

Diğer birçok gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırıldığında, Latin Amerika'da yayıncılık oldukça gelişmiştir. TV Latin Amerika'ya 1950'lerin başlarında gelmiş, Brezilya, Meksika, Küba gibi bazı ülkeler bu ortama kolaylıkla uyum göstermişlerdir. Dünyanın en büyük özel TV istasyonlarına sahip olan Brezilya ve Meksika'da hükümetler merkezi bir rol üstlenmişlerdir (Salwen, Garrison, 1991, s. 145).

Castro Küba'sından önce zengin girişimciler oldukça gelişmiş bir ticari yayıncılık sistemi kurmuşlar, Arjantin ve Şili gibi finansal kaynakları olan bazı büyük ülkeler ise, bu konuda oldukça yavaş davranmışlardır.

Haiti gibi okur-yazarlık oranının düşük olduğu bazı ülkelerde radyo yayıncılığı oldukça popüler ve etkilidir. 1990'lara gelindiğinde büyük Latin Amerikan ülkelerinin sofistike telekomünikasyon teknolojileri benimsedikleri gözlemlenmektedir. Bu ülkeler finansal güçleri sayesinde ithal programlara bel bağlamaktan çok, kendileri kaliteli programlar üretmişlerdir. Özellikle Meksika ve Brezilya TV programlarının önemli bir ihracatçısı durumundadır. Karayib adaları ülkeleri gibi küçük uluslar ise, halen büyük ölçüde ya-

bancı program almaktadırlar.

Latin Amerika'da yayıncılık ,1930'ların başında küçük radyo istasyonlarının programlar yapmasıyla başlamıştır. 1930 itibarıyla iki Amerikan radyo istasyonu NBC (National Broadcasting Corporation) ve CBS (Columbia Broadcasting Service)'in kısıdalga yayın programlarını bu bölgeye yaymasıyla, radyo Latin Amerika'ya girmiştir.

Ticari amaçlı ABD yayıncılık modeli sadece Latin Amerika'da değil, radyonun ilk günlerinde dünyanın her yerinde etkili idi. Birleşik Devletlerin etkisi Latin Amerika'da iki nedenle diğer ülkelere göre daha yoğun yaşandı. Bunlardan biri, Latin Amerika'nın coğrafi açıdan Birleşik Devletlere daha yakın olması, ikincisi ise, Birleşik Devletlerin uzun süre Latin Amerika'yı kendi politik etki alanının bir parçası olarak görmüş olmasıdır.

Daha sonraki yıllarda, Latin Amerikan hükümetlerinin yayıncılık üzerinde denetim sağlamak, kültür,eğlence ve liderlerin politik hedeflerini yaymak için yaptıkları girişimlerde medyalar adeta birbirleriyle savaşmışlardır. Bu yayın araçları, ulusal hükümetlere meydan okuyabilen güçlü politik ve ekonomik organizasyonlar geliştirmişlerdir.

Bazı durumlarda bu güçlü organizasyonlar diktatör liderleri eleştirdikleri için ün kazanmışlardır. Zaman zaman da ulusal kültürü ve eğitimi geliştirmek üzere yayın istasyonlarını kullandıkları için eleştirilmişlerdir.

Özel yayın girişimcileri büyük servetler biriktirdiklerinden, yayıncılık adeta çok "sofistike" bir girişim haline gelmişti.

Örneğin, Castro öncesi Küba'da radyo ve TV istasyonları güçlü sinyaller yayınlayıp, ileri düzeyde programlar üretiyorlardı. 1920 gibi erken bir tarihte güçlü ticari Küba radyo istasyonları Meksika'ya kadar uzanıyordu.

1950'lerde Kübalı girişimciler TV'yi benimsemekte çabuk davrandılar. Ekim 1950'de Meksika ve Brezilya TV'yi resmen tanıttıktan sonra, Küba televizyona sahip olan üçüncü Latin Amerika ülkesi oldu. Castro öncesi Küba'sı, biraz mevzuat, yüksek dozda reklam ve kendi politik gündem ve özlemleri olan radyo ve TV yorumcularının sorumsuz davranışları ile, yayıncılığın gelişiminde kötü örnek vermişlerdir.

Goar ve Akel Mestre Kardeşler, CMQ-TV'yi New York'daki istas-

yonlarla rekabet eden bir ağ olarak kurmuşlardır. 1960 sonlarında Küba hükümeti 25 milyon dolarlık varlıklarını devraldıktan sonra, Goar Mestre, Arjantin, Venezuela ve Peru'da istasyonlar ile program dağıtım merkezleri kurmaya başlamışlardır (White,1969,ss.23-34.)

Goar Mestre

Goar Mestre 1960'da Küba'yı terkettikten sonra, Arjantin'deki yayıncılık imparatorluğunu yeniden inşa etmiş, Abel ise Miami'ye yerleşmiştir. Mestre kardeşler 1941'de Küba'da reklam işine başlamışlar, Goar Mestre o günlerde Küba'daki radyo reklamcılığını bayağı ve seviyesiz bir meslek olarak tanımlamıştır. İstasyonlar, reklamcılara taahhüt ettiklerinden daha az reklam vermişlerdir. Goar bu durumu "çok karmaşık" olarak tanımlamıştır. Mestre kardeşler kendileri radyo işine girmeye karar verdiler. Kardeşler 1943'de CMQ radyosunun yarı hissesini satın aldılar. 1947'de 24 saat yayın yapan haber istasyonu Radio Relöj'ü kurdular.

Radyoculukta kazandıkları başarıdan sonra, 1951'de CMQ-TV, Havana'daki ikinci büyük kanal olan Kanal 6'yı kurdu. 1953 yılında CMQ bir DC-3 yolcu uçağı kiralamış ve buna iki anten ve bir RCA vericisi yerleştirmiştir. Uçak, Küba'nın yaklaşık 90 mil kuzeyinde bulunan Key West üzerinde dönmüş, ABD'deki beyzbol karşılaşmaları ile iki ülke arasındaki ilk canlı TV yayını gerçekleştirmiştir. Bunun en önemli mahzuru, uçağın sınırlı yakıt kapasitesine sahip olmasıydı.

Mart 1960'da Fidel Castro iktidara geldikten bir yıldan fazla süre olmuştu ki, birtakım politik olaylar CMQ'nun düşüşüne neden oldu. Önde gelen anti-komünist yorumculardan olan Luis Conte Aguero, Castro'nun devrimci hükümetine karşı bir kampanya başlattı.

Conte Aguero'nun Komünist taraftarı öğrencileri hiddetlendiren mütaalaları sonunda öğrenciler, Conte Aguero'nun binaya girişini engellediler. Gösteri şiddetlenince Conte Aguero kaçmak zorunda kaldı ve Arjantin Büyükelçiliğ'inden sığınma hakkı istedi. Ülkeden Nisan başında kaçtıktan birkaç gün sonra, Başkan Castro dört saatlik konuşmasının ikibuçuk saatini Conte Aguero'yu devrimin bir düşmanı olarak tanımlıyordu. Hayatının tehlikede olduğunu anlayan Goar, 27 Mart'ta Küba'dan kaçtı.

Arjantin'de yasa yabancı sermayeye izin vermediğinden, Arjantinli eşi Kanal 13'ün hissedarı oldu. İstasyon derhal Arjantin'in önde gelen istas-

yonu haline geldi.

Mestre'nin Arjantin'e gelişi üzerine tüm TV dünyası gözlerini Arjantin'e dikti. ABD'nin ünlü gazetecisi David Manning White, 1969'da Mestre ile röportaj yapmak üzere Arjantin'e gittiğinde, Kanal 13'ü izleme oranı bir hayli yükseldi. 1969 itibarıyla ABD'nin önde gelen iki TV istasyonu, NBC ve ABC, Buenos Aires'de istasyon bağlantıları kurdular. 1974'de Isabel Peron, Mestre'nin Arjantin'deki yayın imparatorluğunu devraldı..

Latin Amerika, Kuzey Amerika ve Avrupa dışında, TV'nun geniş çaplı bir düzeyde tanıtıldığı bölge idi. TV'nun Latin Amerika'ya gelişi 1950'lere rastlar. Meksika ve Brezilya'da TV ülkelerin ekonomik gelişmelerinin bir sembolü olarak görüldü. Latin Amerika'daki yayın ortamının geniş çaplı gelişimi ve yayılması için gerekli en çabuk ve en uygun yöntem olarak Birleşik Devletlerin ticari desteğe dayalı modeli benimsenmişti. Bu da eleştirilenlerce eleştirilen bir noktaydı.

TV Globo ve Televisa

Dünyanın en büyük iki medyası Latin Amerika'dadır. Bunlar Brezilya'nın TV Globo'su ile Meksika'nın Televisa'sıdır. TV Globo'nun izlenme oranı bazen %90'lara ulaşır.

TV Globo'nun soap operaları olan "Telenovelas"lar Brezilya'daki gerçek yaşam kesitlerini yansıtır. Bu tür ulusal programlar ithal programlardan daha yüksek maliyetlidir. TV Globo'nun yaptığı bu programlar, Brezilya televizyonunu, gelişmekte olan ülkelerde "eşsiz" bir duruma getirmiştir.

TV Globo'nun büyümesi, Brezilya'yı, 1964'den 1985'e kadar yöneten askeri diktatörlük tarafından aktif olarak destekliyordu. Hükümet, medyaları özellikle de yayıncılık medyalarını ekonomik gelişmeyi ilerleten ve diktatörlük imajını geliştiren yararlı araçlar olarak gördü. Hükümet, Birleşik Devletler medya patronlarından, Time-Life Inc'm, TV Globo'nun oluşturulmasında büyük rol oynamasına izin verdi. Diğer yandan, yabancılar Brezilya kültürünü etkiliyorlar mı şeklinde bir ulusal boyuttaki tartışmayı başlattı (Blum,1967,ss.678-681). Fakat yıllar sonra, TV Globo, yerli programlar üreten ve Birleşik Devletler'e adeta meydan okuyan bir yayıncılık sistemi modeli olarak görülmeye başlandı (Straubhaar,1984,ss.221-240).

Cumhurbaşkanlık seçim kampanyasının son aşamasında TV Globo, hükümet sözcüsü imajını silerek, diktatörlüğe son verilmesini istemiştir.

TV Globo'nun Cumhurbaşkanlık seçimlerini desteklemesi sürpriz bir biçimde sonuçlandı. TV Globo diktatörlüğün desteğiyle doğmuştu. Brezilya diktatörlüğü kafasını ekonomik gelişmeyle bozmuştu. Diktatörlük, bazıları-
nın "devlet yönetiminde kapitalizm veya korporatizm" dedikleri bir ideoloji-
ye abone oldu. Bu ideolojiye göre devlet, Brezilya'da, finansal kaynaklı bü-
yük endüstriler ve gelişme için uygun mevzuat temin ederek, serbest girişimi
aktif bir biçimde ilerletti.

1980'lerde TV Globo Latin Amerika ve doksan ülkeye programlar ih-
raç ediyordu (Mattos,1984,ss.203-220) 1974 yılında Brezilya Başkanı Ge-
neral Geisel, ülkenin ekonomik sağlığı için diktatörlüğün liberalleşeceğin-
den emindi. Giesel'in liberalizasyon politikası "abertura (Politik Açıklık)"
olarak tanınmaya başlandı.

Brezilya'nın demokrasiye geçişi barıç bir ortamda yavaş bir biçimde
gerçekleşti. Pekçok Latin Amerika askeri diktatörlükleri sivil demokrasiye
geçtikten sonra,Brezilya ancak demokrasiye ılımlı bir sivil olan Tancredo
Neves'i Başkan olarak seçince geçebildi.

Basın sansürü 1975'de kaldırıldı. Ancak resmi olarak 1978'de sona er-
di.TV Globo hükümeti eleştirmekten kaçındı. Abertura altında basın özgür-
lüğü sınırlı idi. Şubat 1979'da Veja dergisi hükümetin işkence kampları üze-
rine tartışmalı bir araştırma raporu yayınladı.Haber askerleri çiledin çıkardı
ve haberi yazan gazeteci hakkında kovuşturma açıldı. İki yıl sonra "Jornal de
Brazil" terörist hareketlerdeki askeri katılımı ortaya çıkaran gizli bir memo-
randum yayınladı. Yayın "gazeteye sol elemanların sızdığını söyleyen askeri
liderler" tarafından kınandı (Samper,1982,s.9). Abertura'nın bu ilk yıllarında
yayıncılık medyası hükümeti eleştirmeye cüret ederken, TV Globo ve diğer
yayın medyaları hükümet politikalarını eleştirmekten çekinmediler, sıklık
hükümetin desteğine geldiler ve hükümet eleştirmenlerine meydan okudu-
lar.

1984'de Brezilya'da politik değişimin başgöstermesiyle birlikte,
"Abertura" da hızlı gelmiş oldu. Göstericiler hükümet aleyhine yürüyüş ya-
parken, sadece "Diktatörlük aşağı" diye değil, aynı zamanda "Globo aşağı"
diye de bağırıldılar (Aufderheide,1984,ss.6-8). Cumhurbaşkanlık seçimlerine
kamu desteğinin olduğu kesinleşince TV Globo tüm bu gösterileri yayınladı
ve seçimleri destekledi.

Ocak 1985'de 74 yaşındaki ılımlı politikacı Neves Cumhurbaşkanı

olarak seçildi. TV Globo Neves'i bir demokrat, ağırbaşlı bir devlet adamı olarak tanımladı. Fakat Neves yemin edemeden öldü ve 15 Mart'ta Sarney yemin ederek işe başladı ve 21 yıllık askeri yönetime son verdi.

Neves'in seçilmesi Brezilya'da demokrasi döneminde gerçekleşti. Aralık 1989'da Brezilya son otuz yılın ilk Cumhurbaşkanı seçimini yaptı. Muhafazakar Fernando de Mello, Sosyalist İşçi Partisi adayı Inacio Ludada Silva'yı yenilgiye uğrattı.

Günümüzde Globo organizasyonu Rio de Janeiro'nun saygın günlük gazetelerinden "O Globo"yu da içeren medya imparatorluğudur.(Hafta içi tirajı:320.000-Pazar günü tirajı:500.000).Ayrıca radyo Globo dışında bir yayımevi ve bir plak şirketi vardır.

Brezilya, ekonomik sorunları kontrol altına alındığında, telekomünikasyonun temel merkezi haline geleceğini vaad etmektedir.Brezilya'ya ait ilk telekomünikasyon uydusu 1985'de fırlatılmıştı. 1989'da ise ülkenin yörüngede iki uydusu mevcuttu. Uydular, TV sinyallerini diğer bir istasyondan alıp yayınlamak, data iletişim sistemlerini desteklemek ve Amazon bölgesindeki izole alanlara telefon hizmeti sağlamak için kullanılıyordu (Furtado,1989,ss.30-34).

İspanyolca konuşan ve yılda yaklaşık 21.000 saatlik program üreten ve Meksikalıların ilk haber kaynağı olarak kabul edilen Televisa Meksika'da yayıncılığa egemendir (Molina,1987,ss.159-187). Televisa haftada yaklaşık 400 saatlik yayın yapar. İspanyolca Univision TV ağını kurmuş ve bunu Birleşik Devletler'e kadar genişletmiştir.

Televisa'nın büyümesi ve başarısı, yönetimdeki siyasal parti ile olan yakın ilişkisinden kaynaklanmaktadır. 1988'deki Başkanlık seçiminde Televisa yönetimdeki Kurumsal Devrimci Parti-Institutional Revolutionary Party (PRI)'yi ilgilendiren kampanya yolsuzluklarını haber vermekten kaçınmıştır.PRI'nın yaptığı bu davranış, "PRI'ya Ölüm" ve "Televisa'ya Ölüm" şarkıları ile birlikte politik mitinglere yol açmıştır (Moffett,1989,s.4). Meksika Cumhurbaşkanı Carlos Solina'nın Meksika ekonomisini yeniden yapılandırma kararları, Televisa'yı ciddi bazı rakiplerle yüzyüze bırakmıştır. Meksika ekonomisini özelleştirme hareketlerinin arasında en önemlilerden biri, diğer bir şirkete frekans dağıtımları yapmaktır.

Eylül 1989'da Televisa ile rekabet etmek üzere MUS-Multivision

özel bir TV ağı olarak yayına girdi. Multivision'ın Mexico City'de sekiz abone kanalı ve Mexico City dışında da iki abone kanalı vardı. Multivision yönetimi, CNN yayınlarının ve Pay Per View sinema filmlerinin Multivision'ı Televisa'ya karşı rakip oluşturacağını düşünmektedir. (Moffett,1989,s.4).

Meksika hükümetinin resmi görüşleri hükümet istasyonu olan "Imevision"dan yayınlanmaktadır. 1990 yılında "Imevision"daki 90 dakikalık özel bir yayın, gergin olan ABD-Meksika ilişkilerinin odak noktasını oluşturuyordu. Imevision'ın yönetmeni, programın hükümetin değil, "bir grup profesyonelin bakış açısı"nu temsil ettiğini belirtti. Program ayrıca NBC Haberler spikeri Tom Brokaw'ı Meksikalılar hakkında peşin hüküm vermekle suçlamıştır.

Brezilya'daki 70 milyon TV seyircisi için iki dev şirket arasında amansız bir savaş cereyan etmekte ve şirketlerden her biri TV reklamları için ödenen paraların aslan payını kasasına indirmeye çaba sarfetmektedir.Şirketlerden birisi, Haziran 1983'de hizmete giren ve faaliyetinin ilk gününde bir milyon dolar üzerinde reklam alan "TV Manchete" adını taşımaktadır (Giritli,1984,s.77-79).

Şirketin kurucusu Adolpho Bloch, 14 yaşında iken Rusya'dan Brezilya'ya gelen ve 1922'de matbaacılığa başlayıp bugün otuzdan fazla dergi yayınlayan bir basın imparatorluğu'nun başında bulunan 75 yaşındaki bir ihtiyardır. Bloch'un yayınladığı dergilerin başında bol resimli haftalık Manchete dergisi ile kaliteli aylık kadın dergisi Desfile gelmektedir.

Adolpho Bloch'un karşısında ise, TV Globo'nun sahibi 79 yaşındaki Roberto Marinho bulunmaktadır. TV Globo'nun Amerikan dev ABC, CBS ve NBC TV şirketlerinden sonra dünyanın dördüncü en büyük TV şirketi olduğu bildirilmektedir."Marinho Efsanesi" 1925'de Roberto Marinho'nun Sao Paulo'da yayınlanmaya başladığı ve bugün Brezilya'nın en büyük günlük gazetesi olan "O Globo" ile başlamış, 1965 yılında ise Marinho TV şirketi kurarak yayma geçmiştir.

Başlangıçta sıkıntılar ve önemli ekonomik krizler atlatan TV Globo bugün Brezilya'nın %70 oranındaki TV seyircisine hükmetmekte ve hazırladığı programlar ABD, Çin Halk Cumhuriyeti dahil 42 ülkeye satılmaktadır.Bu şirketin hazırladığı Telenovelas adlı TV film programları ise Brezilya TV hayatında egemen bulunmaktadır. Ayrıca Marinho 500 kişilik bir gazeteciler ordusu kullanarak TV Globo'ya, önemli milletlerarası olayları vurgula-

yan haber programları hazırlamakta ve yayınlamaktadır.

Televizyon yayını ruhsatı almak için başvuran Bloch'a, resmi Brezilya otoriteleri yardımcı olmuş ve müracaatı, Başkan Joao Figuelredo'nun askeri rejimini tenkid eden iki yayıncının müracaatları reddedilerek, kabul edilmiştir. Daha evvel Rio de Janeiro'da TV yayını girişiminde 52 milyon dolar batıran Bloch, TV Globo'nun yıllık 300 milyon dolarlık cirosuna ortak çıkmakta ve bunun için de TV Globo'nun seyircilerini kendi programlarına çekmeye çalışmaktadır.

Bunun için ilk iş olarak Bloch, TV Globo'nun yüzeysel fakat gösterişli haberleri yerine, daha derin ,etraflı yorum ağırlıklı 90 dakikalık haber programı yayınlamaya başlamış ve bunun için 100 kişilik bir ekip ayırmıştır. Bloch'un yeni "TV Manchete" şirketi Brezilya TV seyircilerinin TV Globo tarafından hazırlanan Telenovelas adlı film programları yerine Star Wars, Julia ve Airport 77 gibi ünlü ve ilginç TV filmleri göstermekte ve fakat Bloch'un bu meydan okumasını karşı ihtiyar kurt Marinho'nun, Star Wars ile aynı saata rastlamak üzere, ünlü Amerikan "Gone With The Wind-Rüzgar Gibi Geçti" filmi göstermeye başladığı haber verilmektedir.

Bloch'un kurduğu yeni TV şirketinin kaderini Brezilya'nın borçlar içinde yüzen ekonomisi ve %180'e ulaşan enflasyon oranı kadar ve belki bunlardan da fazla tayin edecek faktör, 15 yıldan beri TV Globo'nun Tv yayınlarınının müşterisi ve seyircisinde bıraktığı alışkanlık olacaktır.

Televisa:

Meksika'da dört ayrı TV kanalına sahip bulunan "Televisa" adlı dev TV kuruluşunun, Meksika hükümetlerinin izniyle, seyircinin %95'ine hitap ettiğini ve televizyona ayrılan toplam reklamın %80'nini elde ederek, geçen seneki reklam gelirinin bir milyar dolara ulaştığını görüyoruz (Giritli, 1993, s.15).

Bunun karşılığında Televisa'nın gerçekleri çok defa çarpıtan haber ve yorumları ile hükümeti oluşturan "Institutional Revolutionary Party" iktidarda tutmak yolunda destek sağladığını ve "Minnet borcu"nu siyasi iktidara bu şekilde ödediğini öğreniyoruz.

1990'dan itibaren geliri artan Televisa'nın 1992'deki net karınının 202 milyon dolar olduğu ve Televisa'nın sahibi olan ve Meksika'nın en zengin adamı olduğu söylenen Emilio Azcarraga'nın ailesinin şirketin halka açılan

hisselerinin %64'üne sahip bulunduğu ve Televisa'yı ABD'nin Connecticut Eyaleti'nden Şili'ye kadar yayınları 340 milyon kişi tarafından izlenen dünyanın İspanyol dili ile yayın yapan en büyük medyası haline getirdiği bildirilmektedir.

Son yıllarda yaptığı yatırımlarla Rupert Murdoch gibi yayın devlerini gölgede bırakan Azcarraga'nın en büyük yatırımı ise, Latin Amerika'ya uydu yolu ile program yayınlanan "Panamsat" adlı şirketin %50'sini 200 milyon dolar vererek satın almasıdır.

Televisa'nın hazırladığı müzik programları ve diziler Çin ve Rusya'da bile seyredilmekte ve bu kuruluşun oluşturduğu bir tür tekel sonucu, Televisa rakip kuruluşların programlarına katılan sanatkarları ise kara listeye almaktadır.

Ne var ki Meksika Cumhurbaşkanı Carlos Salinas yönetimi medya alanında birtakım değişiklikleri öngörmekte ve bunun sonucu olarak, 1 Nisan 1993 günü devlete ait iki televizyon istasyonu, bir film stüdyosu, birkaç sinema ve bir gazete 500 milyon dolar karşılığında bir paket halinde özelleştirilmiş bulunmaktadır.

Bu iki TV kanalını almaya talip olan grupların Amerikan medyası ile yakın ilişkisi bulunmakta ve Amerikan televizyonunun Televisa'nın tekeli ni bozabileceğinden ve Televisa'nın Meksika piyasasındaki hükümlerine karşı kısa zamanda ciddi bir tehdit oluşturabileceğinden söz edilmektedir.

Televisa yöneticileri Meksikalıların Amerikan televizyonuna fazla ilgi göstermeyeceğine inanmakta, ne var ki Televisa'nın 1990'da piyasanın %70'ine hükmetmesine rağmen, bugün bu oranın %50'ye düşmesi, Televisa yöneticilerinin aşırı iyimser olduklarını düşündürmektedir.

Diğer taraftan, Televisa'nın piyasaya hükmetmesinden dolayı istediği gibi reklam fiatlarını tesbit etmesinin ve yıllık reklam ödemelerini reklamcılardan peşin almasının sonucu olarak, Televisa kasalarına sürekli para akışı sağlanmaktadır. Televisa'nın reklam ücretlerinin ABD'dekine nazaran oldukça düşük olmasına rağmen, bu durumun Amerikan televizyonu şirketlerinin piyasaya girmesi oranında değişebileceğinden korkulmaktadır.

Diğer yandan, 1987 itibarıyla Televisa, Meksika'daki 31 değişik şirkette, TV haberlerinden eğlenceye, film prodüksiyonu, radyo ve TV istas-

yonları, yayıncılık şirketleri, plak prodüksiyonu ve dağıtımı, gece klüpleri, hatta uçak kiralama ve gıda pazarlama alanlarında yaklaşık 2000 kişi çalıştırdı.

Meksika'daki Üniversitede de Las Americas'ın Pueblo'daki öğretim üyesi Gabriel Molina'ya göre, Televisa dört ayrı aşama süresi geçirdi:

- 1-TV'ye erken geçiş,
- 2-Telesistema Mexicano'nun ülke çapında yayılımı,
- 3-Şiddetli bir ticari rekabet süreci,
- 4-İspanyol Tv programlarının dünyadaki en büyük üreticisi olduğu dönem.

Televisa'nın önemli haber programı "24 Horas" 60 dakikalık bir haber yayını olarak 1970'de faaliyete başladı. Televisa aynı zamanda, "Hoy Mis-mo" adında bir haber dergisi yayınlamaktadır.

Orijinal olarak Uluslararası İspanyol ağı (SIN) olarak bilinen Televisa'nın Univision TV program şirketi, 1961'den beri Birleşik Devletler'de altı milyon İspanyolca konuşan izleyiciye yayın yapmaktadır (Coto,1990,ss.1-2). Birleşik Devletler'deki dördüncü büyük ticari ağ haline gelmiştir. 1986'da Univision Birleşik Devletler'deki ulusal reklamlardan yaklaşık 64 milyon dolar kazanç sağlamıştır. Programları, haberler, spor, eğlence programları ve Latin Amerika'daki ünlü soap operalar olan "Telenovelas"ları içerir. Program hacmi Televisa'dan kaynaklanır.

SIN/Univision programı temin ederken, uluslararası İspanyol haberleşme Kurumu (SICC), San Antonio ve Los Angeles'deki şubeler ile faaliyete başladı. SICC istasyonlarının programlarının yaklaşık %75-90'ı, SIN/Univision'dan satın alınmıştır.

Univision ilk gerçek rekabetini 1987'de kurulmuş olan İspanyolca Telemundo ağı ile yaşadı. 1990 itibarıyla Telemundo Birleşik Devletler'de yaklaşık evlerin %78'ine, yani toplam 5.2 milyon eve ulaşıyordu (Coto,1990,ss.1-2).

1987'de SICC, Hallmark kartları tarafından satın alındı. Satış FCC tarafından zorunlu kılınmıştı. FCC yabancı TV istasyonlarını %20 ile sınırlamaktadır. Meksika'daki Azcarraga Vidaurreta ailesi, SICC holdinglerinin tamamına %20'sine sahipti. Azcarraga ailesi, söylentilere göre, yatırımları için pek çok orijinal Amerikan SICC pay sahiplerine nakit temin etti ve

SIN'de SICC'yi bağılı bir biçime soktu. Bu, Birleşik Devletler hükümetini en sonunda satışa zorladı.

1990'da California'da bulunan CTN 1991'de İspanyolca yayın yapan bir kablolu TV istasyonunun yayına geçmesi için planlar yaptı. Başlangıçta 800.000 evi yani pazarın %11'ini (Hispanik) elde etmeyi planlayan CTN, yüksek gelirli hedefleyen yeni bir pazarlama stratejisi çizdi.

Müzik, videolar, klasik filmler ve spor programları ile CTN, 1989'da Birleşik Devletler reklamcılarının İspanyolca TV'na harcadıkları 3000.000.000 dolardan daha fazla bir parayı elde etmeyi amaçlıyordu (Coto, 1990).

KAYNAKÇA:

- Aufderheide, P., "Tuned Out In Brazil", **Columbia Journalism Review**, Mayıs-Haziran 1984.
- Boyle, K., **Information, freedom and Censorship World report 1988**. New York: New York, Times Books, 1988.
- Bailey, J., **Governing Mexico: The Statecraft of Crisis Management**, New York: St. Martin's Press, 1988.
- Carty, J.W., "Cuban daily improves, but circulation falling", **The Times Of the Americas**, 19 Ekim 1989.
- Furtado, R., "Brazil's digital evolution of telecoms", **Intermedia**, 1989.
- Giritli, İ., "Namunun Ucundaki Gazetecilik", **Babiali Magazin**, 1993.
- Giritli, İ., "850 Bin Tirajlı Dergi: Veja", **Babiali Magazin**, 1993.
- Giritli, İ., "Meksika'da TV", **Babiali Magazin**, 1993.
- Giritli, İ., **Günümüzde Haberleşme**, Der Yayınları, İstanbul, 1988.
- Knudson, "Self-Censorship in the Venezuelan Press", **Times of The Americas**, 1989.
- Mattos, S., "Advertising and Government Influences: The Case of Brazilian Television", **Communication Research**, 1984.
- Moffett, M., "A Challenger takes on the Mexican Airwaves.", **The Wall Street Journal**, 1 Eylül 1989.
- Molina, G., "Mexican Television News", **Media, Culture and Society**, 1987.
- Montgomery, L.F., "Criticism of government officials in the Mexican Press", **Journalism Quarterly**, 1985.
- Salwen, M.-Garrison B., **Latin American Journalism**, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey, 1991.

Statistical Abstract of Latin America, 1988.

Tamayo.J., "Newly free Nicaragua Press is fighting dirty". **The Miami Herald** .24 Temmuz 1990.